

سەردانی جەھەپە وھەرەشەى سوپا!

09-09-2021

نووسەرەگان

ناوھندی لیکۆلینەوھى رووداو

كورتە : لە رۆژانی رابردوودا سەردانی وھفدیكى بالای پارتى گەلى كۆمارى (جەھەپە) وەك گەورەترین پارتى ئۆپۆزىسیۆنى توركيا بۆ ھەرىمى كوردستان، لەگەل ھەرەشەگانى فەرماندەى ھیزی وشكانى ئىران لەبارەى ھەبوونى ھیزە كوردییهگان لە خاكى ھەرىم، دوو رۆژەقى گرنگ بوون كە شایانى باسکردنەوھن. پالنەر و پاساوەگانى ئەو دووانە ھەرچۆنىك بن، لە شوپنیکدا بە یەك دەگەن؛ لە ئىران و توركيا، خواستى زیادکردنى نفوز و کاریگەرى لەم ناوچەىە زیادى کردووھ!

بەرابى

لە رۇژانى رابردوودا سەردانى وەفدىكى بالاي پارتى گەلى كۇمارى (جەھەپە) وەك گەورەترىن پارتى ئۇپۇزىسىۋنى توركيا بۇ ھەرىمى كوردستان، لەگەل ھەرەشەكانى فەرماندەى ھىزى وشكانى ئىران لەبارەى ھەبوونى ھىزە كوردىيەكان لە خاكى ھەرىم، دوو رۆژەشى گىرگ بوون كە شاپانى باسكردنەوہن. پالئەر و پاساوەكانى ئەو دووانە ھەرچۇنىك بن، لە شۇنىكدا بە يەك دەگەن؛ لە ئىران و توركيا، خواستى زيادكردنى نفوز و كارىگەرى لەم ناوچەپە زيادى كردووه!

سوپاي پاسداران بەدواى دەسكەوتى زياترە لەبارەى پرسى مانەوہى حىزبە كوردىيەكانى رۆژەئەت و، توركياش لە رىگاكانى نفوزى زياتر دەگەرپەت و، ئەمەش لە ئاستىكداپە كە تەنانت پارتى گەلى كۇمارىش وەك پىويستىيەك تەماشاي دەكات. ھەريەك لەو رووداوانە پالئەرو پاساوى سىياسەتى ئىوخۇبى و دەرەكى دىكەيشيان ھەپە، بەلام لە ئاستىكى گشتىدا، ئەو گومانەى كە لەسەر داھاتووى سىياسەتى ئەمريكا لە عىراق، بە تايبەتى لەدواى رووداوەكانى ئەفغانستان دروستبووہ، وەكو كاتاليزۆرى خواستى ئەوھىزانە دەورى بىنيوہ.

سەردانەكەى جەھەپە

كەمال كۇچدارئوغلۇ سەرۇكى پارتى گەلى كۇمارى وەفدىكى ناردە ھەرىم تالەسەر "كراوہ ھىشتنەوہى دەرگاكانى دىالۇگ و بىرۇكەى رىكخراوى ئاشتى و ھاوكارىي رۆژەئەتى نىوہراست" [1] لەگەل رايەدارانى ھەرىمى كوردستان گفتوگۇ بەكن. راستىيەكەى زياتر لە كراوہ ھىشتنەوہى دەرگاكانى دىالۇگ، دەتوانىن بىژىن ئەمە يەكەمجارە بە ئاشكرا ئەو دەرگابە دەكرىتەوہ كە پىدەچىت پاساوى گىرنگى ناوخۇبى ھەبىت.

جەھەپە لە تەمموزى 2021دا رايگەياند كە "مىزى رۆژەئەتى" بۇ بەرپوہبردنى كاروبارى 24 پارىزگاي باشوور و باشوورى رۆژەئەتى توركيا دامەزراندووه ھەتا بتوانى رىژەى دەنگەكانى لەو ناوچانە زياتر بەكات. [2] ئەو مىزى رۆژەئەتەش لەژىر دەستى ئوغوز كانان سالىجى جىگرى سەرۇكى جەھەپە بۇ كاروبارى رىكخستنداپە كە سەرۇكايەتى وەفدى حىزبەكەى بۇ ھەرىمى كوردستان كرد. ئەمەش ئەو گومانەى لاي ئەيارانى جەھەپە زياتر كردووه كە نەكا ئامانجىكى سەردانەكەى بۇ ھەرىم بۇ راكىشانى زياترى سۆزى كوردەكان بە تايبەت ئەو كوردە دىندارانە بىت كە پىشتەر دەنگدەرى ئاكارىتى بوون و لاي بەشيكيان بارزانى ھىمايەكى گىرنگە. راستىيەكەى، ھەرچەنى نەرمىيەك لە گوتەى بەرپىرسانى جەھەپە سەبارەت بە پرسى كورد لە ناوچەكە بە دى دەكرىت، بەلام ھىشتا ديارنىيە كە ئەوان كە بە چ پرۆژەپەكەوہ دەيانەوئ ئەو پرسە چارەسەربكەن. باسكردنى پرسى كورد لە چوارچىوہى باسەكانى پەيوەست بە ماف و ئازادىيە كەسىيەكان، ھاوپەيمانىيەكەى لەگەل ئىي پارتى كە پارتىكى نەتەوہگەراپە و ئاراستەى دەنگەكانى بەرەو زيادبوونە، ئەو پرسىيارە بە زىندووى دەھىلئەتەوہ و بەرپىرسانى جەھەپەش لەپى حەوالەكردنى پرسى كورد بۇ پەرلەمانى داھاتوو، دەيانەوى جارئ خۇيان لەوہ بدزەنەوہ كە چارەسەرەكەى دلىان بۇ پرسى كورد كامەپە. ئا لەبەر ئەوہش، رەنگە ئەو گومانە زياتر لە راستى نزيك بىت كە راكىشانى سۆزى كورد، بەكەك لە ئامانجەكانى ئەم سەردانە بىت.

جەھەپە ھۆكارىكى دىكەى سەردانەكەى وەك باسكردنى بىرۇكەى رىكخراوى ئاشتى و ھاوكارىي رۆژەئەتى نىوہراست باسكردووه. بە گوتەى ھەندىك لە بەرپىرسانى جەھەپە ئەم رىكخراوہ بۇ ھاوكارىي ئەمنى نىيە و، بۇ ئەوہپە كە بەرپى ئابووورى و دىالۇگەوہ لە مەملەنىكانى ئەم ناوچە كەمىكرىتەوہ. سەرەتاش واپان داناوہ كە ئەم رىكخراوہ عىراق و توركيا و ئىران و سوورىا بگرىتەوہو، دواترىش ھىزى دىكەى ناوچەى و نىودەولەتیشى وەكوو چاودىر بۇ زيادبكرىت.. ئويناڵ چەقىك ئويز ئەندامى وەفدەكەى جەھەپە بۇ ھەرىمى كوردستان كە ئىستا راويزكارى سەرۇكى حىزبەكەپە بۇ كاروبارى سىياسەتى دەرەوہ، پىشتەر بالىۆزى توركيا بووہ لە بەغدا، باكۆ و لەندەن، سالى 2006 لە ھەولئىكى تىرۆركرانىش لە بەغدا قوتارى بوو. بۇبە ئاشناى بنەماكانى سىياسەتى دەولەتەكەبەتى لە رۆژەئەتى نىوہراست. بىرۇكەى ئەم رىكخراوى ئاشتى و ھاوكارىيەكەش ئەگەر وەك جەھەپە دەپەوئ سەربگرىت زياتر بىرخەرەوہى ھەولەكانى مستەفا كەمال ئاتاتوركە بۇ سەرخستنى پەيمانى سەعدئاباد. بۇ زۆرىك لە كوردەكان بىرۇكەى ھاوكارىي ناوچەپە، بىرخەرەوہى پەيمانەكانى وەك پەيمانى بەغدا و سەعدئابادە كە بەشكىكى ئامانجەكەپان دژايەتى كورد بوو.

ھەلبەت باسكردنى بىرۇكەى رىكخراوىكى وا لەگەل ھەرىمى كوردستان، واتاي ئەوہپە كە جەھەپە دان بە ئەكتەرىكى كوردىدا دەنئىت،

ھەرچەندە كە دەولەتتىكى سەربەخۇشى نىيە، بەلام ئەمە قەسە ئىستايەتى كە دەسلەپتىكى بە دەست نىيە. گرنگ ئەوئەيە كە ئايا ۋەختى بۇ دەسلەپتە ۋە ھەممە دەولەت كارى بۇ ئەو بىرۈكەيە كەرد، ھەمان بۇچۇنى دەمىنىت يان نا؟ ئەوئەش ھىشتا ناروونە.

ھەرئەشەكانى سوپاى پاسداران

مەھمەد پاكپور فەرماندە ھىزى وشكانى ئىران لەبارە ھىزەكانى رۇژھەلەت لە ھەرئەمى كوردستان رايگە ياندوۋە كە نابى رىگا بىرئىت "بىكە ۋە بارەگايان ھەبى ۋە بىن ۋە بچن" ۋە جەختىشى كوردتەۋە كە ھەرچۇرە خاڧىۋونىڭ لە ۋە ھۇشدارىيە كە بە عىراق ۋە ھەرئەمى كوردستانيان داۋە، ۋەك "پىچەۋانەي پەيوەندى باشى دوولايەنە" تەماشە دەكەن. ھەرۋەھا باسى "تەگەرى ۋە ئامدانەۋە" ىشى كوردە. [3]

ھەلەت ئەۋجۇرە لىدوانانە تازە نىن ۋە گەلىكجبار باسيان كراۋە. لەۋانەيە ھىزەشەكانى توركيا بۇسەر پەكەكە ۋە ھەلۋىستى عىراقىش، بە تايبەت گوتەكانى ۋەزىرى بەرگىرى عىراق لە كۇرپەندى رافىدەين كە ناراستەۋۇ جۇرئىك رەۋايى بە ئۇپەراسىۋنەكانى توركيا لە ھەرئەمى كوردستان دا، پالئەرىكى گوتەكانى ئەۋ فەرماندەيە ئىران بن. بەلام لەۋە گىرنگىر ئەۋەيە كە، دۇخى ئەفغانستان لەلەيەك ئىرانى ھاندوۋە تا زياتر بىر داھاتوۋى نفوز ۋە كارىگەرىيى خۇى لە عىراق بىكەتەۋە ۋە دەستى پىۋە بگىرئىت ۋە لەلەيەكى دىكەش، دەپەۋى كەلك لە دۇخى ئىستاي عىراق ۋە دىالۋگى ۋاشنتن- بەغدا بگىرئىت بۇئەۋەي لە پىرسى مانەۋەي حىزبە كوردىيەكانى رۇژھەلەت لە ھەرئەمى كوردستان ئىمتيازىڭ ۋەربگىرئىت.

ۋەكچۇن بەكەم كىشانەۋەي ئەمىرىكە لە عىراق رىى بۇ ئەۋە خۇشكرد كە لە 2016دا كۇتايى بە نىكەي 35 سالى مانەۋەي مۇجايىدىنى خەلق لە عىراق بىت، ۋادىارە تاران بە تەمايە ھاۋكات لەكەل گەپەكانى دىالۋگە ستراتىژىيەكانى بەغدا ۋە ۋاشنتندا، رىگەپەك بۇ كارىگەرىدانان لەسەر پىرسى مانەۋەي ئۇپۇزىسيۋنى كوردى رۇژھەلەت لە ھەرئەمى كوردستانىش بدۇزىتەۋە.

ئىران لە سالىنى رابردوۋدا چەند جارىك ھىزىشى كوردتەۋەتە بىكەي بارەگاي حىزبەكانى رۇژھەلەت لە نىكە سىنور ۋە لە دوورى سىنور. ھەرۋەك چۇن لە سەرەتاكاندا ھىزىشى موشەكى دەكرانە سەر بىكەي ئەشەرەف كە بىرى كەمتر لە 100 كم دوورى سىنورەكانى ئىران بو، ھەتا دۇجارىش كەمپە بۇ ئەلبانىا كۇپۇزايەۋە.

بە ئەگەرى زۇر، بەشكى بەرچاۋى ئەۋ پەرلەمانتارانەي كە لە گروپەكانى نىكە لە ئىرانەۋە دەبنە ئەندامى پەرلەمانى داھاتوۋى عىراق، كەسانىكى نىكە لە گروپە چەكدارىيەكان دەبن ۋە ئەمەش ۋادەكات كە ھەستىكى حكومەت ۋە پەرلەمانى داھاتوۋى بەۋ پىرسە ئەمىنىيەنە كە جىي بايەخى ئىران زياتر بن.

خۇى پىشترىش عادل عەبدولمەھدى لە كارنامەي كاپىنەكەيدا بەلئىنى ئەۋەي دابوۋ كە چارەپەك بۇ پىرسى مانەۋەي ھىزە چەكدارىيەكان لە عىراق بدۇزىتەۋە. بۇيە دوور نىيە لەكەل حكومەت ۋە پەرلەمانى داھاتوۋدا بەھۇى گۇشارەكانى ئىرانەۋە، جارىكى دىكە ئەۋ پىرسە بىكەۋىتەۋە رۇژھەف.

كۇتايى

ئەمىرىكە ھىشتا ھىزە گەۋرەكەي جىھانە، بۇيە ھەرچۇرە سىياسەت ۋە جۇلەپەكى كارىگەرى لەسەر زۇرئىك لە ۋلاتانى دىكەي دىنا دادەنئىت. ئەۋ دىمەنە ناروونەي كە بەھۇى رۇدوۋەكانى 2019 لە سوورىا ۋە دوانرىش لە 2021ى ئەفغانستان، سەبارەت بە ئەمىرىكە لە عىراق دروستبۇە، كارىگەرى لەسەر ناخۇيى عىراقىش داناۋەۋ خۇاستى دەۋلەتانى ناۋچەيشى بۇ زىادكردى نفوز ۋە كارىگەرى لە عىراق زىادكردوۋە. ئەمەش ئەۋ خالەپە كە سەردانەكەي جەھەپە ۋە لىدوانى فەرماندەكەي سوپاى پاسداران تىيدا بە يەك دەگەن.

سەردانەكەي جەھەپە چى بۇ دەنگ بى ۋە چى بۇ رەنگ ۋە پەيوەندى، بايەخدارە. لەكەل ئەۋەي كە ھىشتا ئەۋ حىزبە، پۇژەپەكى رۇونى بۇ پىرسى كوردى پى نىيە، زىادكردى كەئالەكانى پەيوەندى ھەرئەمى لەكەل توركيا بايەخدارە تا تەنيا بە ئاكارىيەۋە سىنوردار نەبن. ھەرچەند دۇجار سەردانەكەي جەھەپە لە قازانجى ئەردۇغانىشداپە كە ئىستا بەھۇى مەھەپەي ھاۋبەشى لە ھاۋپەيمانى جىمھور، تۇاناي كرانەۋەپەكى ئەتۇۋى بەرۋى كوردەكاندا نىيە كە لە ھەلۇاردنى رابردوۋدا ھۇكارىكى شىكستەكانى بوون، بە تايبەت لە شۇنئىكى ۋەكوۋ ئىستانبۇل.

ھاتنى ۋەفدەكەي جەھەپە بۇ ھەۋلىز دەمى گەۋرەترىن پارتى بەرھەلەستكار بۇ دۇبەتكردى ھەرچۇرە تاكتىكىكى ھەلۇاردنى ئەردۇغان دەگرئىت كە لەۋانەيە لە داھاتوۋدا بۇ راكىشانەۋەي سۇزى كوردەكان بىگرئىتەبەر.

لىدوانى فەرماندەكەي سوپاى پاسدارانىش زياتر بۇ كەلكۇەرگرتە لەۋ دۇخى كە عىراق پىيدا دەروات. حىزبەكانى رۇژھەلەت كوردستان

له سالى 1995 وه شهريكى ئوتتويان بهرامبهر ئيران نهكردووه و به پيى پرتوكولى ژماره 1 ى ريكههوتننامهى جنيف، پاراستنى ئهوانهى كه بههر هوكاريك ئيدى شهري ناكهن، كاريكى پويست و رهوايه. لهلايهكى ديكهوه، ئهگهري هيرشيكى بهرفراوانى سوپا بو سهر بنكه و بارهگاي حيزبه كوردويهكان دهتوانيت پليتهى نارهازى نيوخويى كورديش له ئيران داگيرسينيت و، ئهمهش دواى شتيكه كه ئيران لانيكهه لهم وهختانهدا به تهماي بيت. به تايبهت كه بههوى دوى خراپى ئابوورى و رووداوهكانى خوزستانيشهوه نارهازى خلك له ئاستيكى بهرزدايه. ههلبهت ئهگه زوره كه هاوشيوه سالى رابردوو گوشارى سياسى و سهربازى بهردهوام بيت تا لهو دوسيهدا ئيمتيازىكى زياتر وهريگرېت.

<https://www.chp.org.tr/haberler/chp-heyeti-erbilde> - [1]

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-57758499> - [2]

- [3]

<https://www.dw.com/fa-ir/%D9%87%D8%B4%D8%AF%D8%A7%D8%B1-%D9%81%D8%B1%D9%85%D8%A7%D9%86%D8%AF%D9%87-%D9%86%DB%8C%D8%B1%D9%88%DB%8C-%D8%B2%D9%85%DB%8C%D9%86%DB%8C-%D8%B3%D9%BE%D8%A7%D9%87-%D9%BE%D8%A7%D8%B3%D8%AF%D8%A7%D8%B1%D8%A7%D9%86-%D8%A8%D9%87-%D8%A7%D9%82%D9%84%DB%8C%D9%85-%DA%A9%D8%B1%D8%AF%D8%B3%D8%AA%D8%A7%D9%86-%D8%B9%D8%B1%D8%A7%D9%82/a-59099537>